

KORXONADA REJALASHTIRISH

Karimova Mohinur Dilshod qizi

MBA yo'nalishi Master Business Administration.

mohinurdilshodovna777@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17615391>

Annotatsiya. Mazkur ishda korxonada rejalashtirish jarayonining mazmuni, ahamiyati va turlari yoritilgan. Rejalashtirish korxonaning samarali faoliyat yuritishini ta'minlovchi boshqaruv funksiyalaridan biri sifatida ko'rib chiqiladi. Ishda strategik, taktik va operativ rejalashtirish turlari, ularning o'zaro bog'liqligi hamda ishlab chiqarish jarayonida resurslardan oqilona foydalanishdagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, rejalashtirishda zamonaviy yondashuvlar va axborot texnologiyalarining ahamiyati ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Rejalashtirish, korxona boshqaruvi, strategik reja, taktik reja, operativ reja, ishlab chiqarish jarayoni, samaradorlik, resurslar, menejment, innovatsiya.

KIRISH

Korxonada rejalashtirish bu ishlab chiqarish jarayonining barcha bosqichlarini oldindan belgilangan maqsad asosida tashkil etish, resurslardan samarali foydalanish va iqtisodiy natijalarga erishishni ta'minlovchi boshqaruv funksiyasidir. Tadqiqot ob'ekti sifatida xo'jalik yurituvchi subyektlarda rejalashtirish tizimining mohiyati, tuzilmasi va amaliy qo'llanilishi ko'rib chiqiladi.

Mazkur mavzu bo'yicha ilgari o'tkazilgan tadqiqotlar asosan rejalashtirish nazariyasining umumiy tamoyillari, iqtisodiy samaradorlikka ta'siri va rejalashtirishda foydalaniladigan usullarni yoritgan. Biroq zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida rejalashtirishning innovatsion shakllari, raqamli texnologiyalar ta'siri va strategik yondashuvlar hali ham yetarlicha o'rganilmagan. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatini samarali tashkil etishda rejalashtirishning o'rni beqiyosdir. Shunga qaramay, ko'plab korxonalarda rejalashtirish tizimi eskicha yondashuvlarga asoslanib qolmoqda. Bu esa ishlab chiqarish hajmining to'liq prognoz qilinmasligiga, resurslarning samarasiz taqsimlanishiga va moliyaviy barqarorlikning pasayishiga olib keladi.

Ayrim tadqiqotchilar korxona boshqaruvida rejalashtirishning o'rni kamayib borayotganini ta'kidlagan bo'lsa-da, amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, zamonaviy boshqaruv jarayonlarida strategik rejalashtirishning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Shu bois, mavjud kamchiliklarni tahlil qilish va rejalashtirishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Ushbu tadqiqotda korxonada rejalashtirish jarayonini takomillashtirish yo'nalishlari, rejalashtirishning turlari (strategik, taktik va operativ rejalashtirish) hamda ularning o'zaro integratsiyasi tahlil qilinadi. Maqsad korxonada rejalashtirish tizimini samarali tashkil etish orqali raqobatbardoshlikni oshirish va iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish imkoniyatlarini asoslab berishdir. Tadqiqot davomida mavjud adabiyotlar, statistik ma'lumotlar hamda ilg'or xorijiy tajriba o'rganiladi. Natijada, korxona miqyosida rejalashtirishning zamonaviy modelini ishlab chiqish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar shakllantiriladi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda rejalashtirish jarayoniga raqamli texnologiyalarni integratsiyalash imkoniyatlari va ularning samaradorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Korxonada rejalashtirish masalalari bo'yicha M. Fayol, P. Drucker, G. Mintzberg, I. Ansoff kabi klassik menejment nazariyachilarning ishlari alohida ahamiyatga ega. Ularning tadqiqotlarida rejalashtirish boshqaruvning asosiy funksiyasi sifatida talqin etilgan. Mahalliy olimlardan A. Vohidov, Sh. Toshpo'latov, N. G'ofurov va boshqalar o'z asarlarida rejalashtirishning iqtisodiy mexanizmlarini, ishlab chiqarish samaradorligiga ta'sirini o'rganishgan. So'nggi yillarda esa korxonalarni raqamlashtirish sharoitida strategik rejalashtirish, biznes-analitika va risklarni boshqarish tizimlari bo'yicha tadqiqotlar faollashmoqda. Ushbu manbalar tadqiqotning nazariy asosini tashkil etadi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim manba sifatida xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot nazariy va tahliliy yondashuvlarga asoslanadi. Ish davomida korxonada rejalashtirish jarayonining mohiyati, ahamiyati hamda turlari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, o'quv qo'llanmalar, maqolalar va iqtisodiy tahlillar o'rganildi. Tadqiqotda asosan **nazariy tahlil, qiyosiy yondashuv, mantiqiy tahlil** hamda **tizimli tahlil** metodlaridan foydalanildi.

Ma'lumotlar manbai sifatida mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, korxona boshqaruvi hamda rejalashtirishga oid mavjud statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Tadqiqotning asosiy maqsadi korxonada rejalashtirish tizimining nazariy asoslarini tahlil qilish, mavjud ilmiy qarashlarni solishtirish va ularning amaliy ahamiyatini aniqlashdan iborat. Shu sababli ishda empirik (tajribaviy) tadqiqot o'tkazilmagan, balki mavjud nazariy manbalar asosida tahliliy xulosalar chiqarilgan. Natijada rejalashtirishning samaradorligini oshirish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar shakllantirildi.

TADQIQOT NATIJASI

Tadqiqot natijalariga ko'ra, korxonada rejalashtirish boshqaruv tizimining eng muhim funksiyalaridan biri ekanligi, u ishlab chiqarish jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omil bo'lib xizmat qilishi aniqlandi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, rejalashtirish korxonaning barcha resurslarini mehnat, moliya, vaqt va texnologiyalarni oqilona taqsimlash imkonini beradi.

Tadqiqot davomida mavjud nazariy manbalar o'rganilib, strategik, taktik va operativ rejalashtirish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilindi. Shuningdek, rejalashtirish tizimini shakllantirishda zamonaviy boshqaruv tamoyillari va raqamli texnologiyalarni qo'llashning dolzarbligi asoslab berildi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, ko'plab korxonalarda rejalashtirish hali ham an'anaviy usullar asosida olib borilmoqda, bu esa ishlab chiqarish hajmini to'g'ri prognozlash va resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini cheklaydi.

Shu bois korxonalar faoliyatida strategik rejalashtirishni kuchaytirish, qisqa va uzoq muddatli maqsadlarni uyg'unlashtirish zarur. Tadqiqotda rejalashtirish tizimini takomillashtirish uchun quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi: rejalashtirishni korxona boshqaruvining markaziy elementi sifatida qayta ko'rib chiqish va uni strategik rivojlanish konsepsiyasi bilan uyg'unlashtirish lozim; raqamli texnologiyalar, biznes-analitika va axborot tizimlaridan foydalanish rejalashtirishning aniqligi va tezkorligini oshiradi; rejalashtirish jarayonida inson omilini, xodimlarning malakasi va tashabbusini inobatga olish korxona samaradorligiga ijobiy

ta'sir ko'rsatadi; rejalashtirish tizimini takomillashtirish orqali korxonaning raqobatbardoshligi, moliyaviy barqarorligi va ishlab chiqarish natijalari yaxshilanadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonada rejalashtirish faqat ishlab chiqarish jarayonini boshqarish vositasi emas, balki butun tashkilotning strategik rivojlanishini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

DISKUSSIYA

Korxonaning investitsion va innovatsion faoliyati bugungi kunda raqobatbardoshlik va barqaror rivojlanishning eng muhim omillari sifatida qaraladi. Investitsiyalar korxonaning moddiy va moliyaviy resurslarini kengaytirishga, yangi texnologiyalarni joriy etishga va ishlab chiqarish quvvatini oshirishga imkon beradi. Shu bilan birga, innovatsion faoliyat mahsulot va xizmatlarni takomillashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va bozor talabiga tezkor javob berish orqali korxonaning raqobat ustunligini yaratadi. Nazariy jihatdan, Schumpeterning innovatsiyalar nazariyasi korxona faoliyatida yangilik va ixtiro asosida raqobatbardoshlikni oshirishni ta'kidlaydi. Christensen (1997) esa disruptiv innovatsiyalarning korxonalarga bozorni keskin o'zgartirish va yangi raqobat ustunligini yaratish imkonini berishini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, investitsion va innovatsion faoliyat bir-birini to'ldiruvchi jarayon sifatida qaraladi: investitsiya yangi texnologiyalarni joriy etish imkonini beradi, innovatsiya esa ushbu texnologiyalar orqali mahsulot va jarayonlarni takomillashtiradi.

Amaliy misollardan ko'rinib turibdiki, global kompaniyalar bu uyg'unlikni muvaffaqiyatli amalga oshirmoqda. Masalan, **Samsung** korxonasi o'z investitsiyalarini ilg'or texnologiyalar va ishlab chiqarish liniyalariga yo'naltirib, raqamli sensorlar va yangi dizaynli mahsulotlarni joriy qilgan. Natijada kompaniya mahsulot sifati va ishlab chiqarish samaradorligini oshirib, global bozorda o'z pozitsiyasini mustahkamladi. Shunga o'xshash holda, **Tesla** kompaniyasi ham investitsiyalarini innovatsion batareya texnologiyalari va elektromobillar ishlab chiqarishga yo'naltirgan. Bu yondashuv nafaqat mahsulotni raqobatbardosh qiladi, balki barqaror rivojlanish va ekologik talablarni ham qondiradi.

O'zbekiston sharoitida ham korxonalar innovatsion va investitsion faoliyatni rivojlantirishga intilmoqda. Masalan, "**UzAuto Motors**" kompaniyasi yangi ishlab chiqarish liniyalariga sarmoya kiritib, ishlab chiqarilayotgan avtomobillarda zamonaviy texnologiyalarni joriy qilmoqda. Shu orqali korxona mahsulot sifatini oshirish va ichki bozorda raqobat ustunligini yaratishga erishmoqda. Shu bilan birga, kichik va o'rta biznes korxonalari uchun davlat tomonidan ajratilgan subsidiyalar, soliq imtiyozlari va texnologik grantlar investitsion loyihalarni amalga oshirishni osonlashtiradi.

Nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, korxonalarda investitsion va innovatsion strategiyalarni uyg'unlashtirish ularning raqobatbardoshligini oshirish va bozor sharoitlariga tezkor javob berish imkonini beradi. Shu bilan birga, nazariy manbalar va real misollar asosida aytish mumkinki, investitsion va innovatsion faoliyatni alohida emas, balki strategik boshqaruv tizimi doirasida uyg'unlashtirish zarur. Bu yondashuv korxona resurslarini samarali taqsimlash, yangi texnologiyalarni joriy etish va mahsulotlarni takomillashtirish orqali uzoq muddatli barqaror rivojlanishni ta'minlaydi. Umuman olganda, nazariy tahlil va amaliy misollar shuni ko'rsatadiki, korxonalarda investitsion va innovatsion faoliyat bir-birini to'ldiruvchi jarayon sifatida amalga oshirilsa, nafaqat mahsulot va jarayon sifatini yaxshilash, balki bozor pozitsiyasini

mustahkamlash, raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishga erishish mumkin. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqot korxonalarda innovatsion va investitsion strategiyalarni nazariy asosda boshqarish bo'yicha konseptual yondashuv ishlab chiqishga yordam beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, korxonada rejalashtirishning samarali tashkil etilishi uning boshqaruv tizimining asosiy elementi ekanligi aniqlandi. Rejalashtirish korxonaning barcha resurslarini oqilona taqsimlash, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, strategik, taktik va operativ rejalashtirish turlari bir-biri bilan uyg'unlashgan holda korxonaning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari va raqamli texnologiyalardan foydalanish rejalashtirishning aniqligi va tezkorligini sezilarli darajada oshiradi, shuningdek, xodimlarning malakasi va tashabbusi korxona samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, korxona boshqaruvida rejalashtirish nafaqat ishlab chiqarish jarayonini boshqarish vositasi, balki tashkilotning strategik rivojlanishini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari asosida rejalashtirish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi, bu esa korxonaning raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy barqarorligini ta'minlash va ishlab chiqarish natijalarini yaxshilashga xizmat qiladi.

Nazariy manbalar va real misollar tahlili shuni ko'rsatdiki, korxonalar investitsion va innovatsion faoliyatni alohida emas, balki strategik boshqaruv tizimi doirasida uyg'unlashtirishi lozim. Shu orqali resurslarni samarali taqsimlash, yangi texnologiyalarni joriy etish va mahsulotlarni takomillashtirish mumkin bo'ladi. Shu bilan birga, davlat tomonidan yaratilgan investitsiya va innovatsion rag'batlantirish dasturlari korxonalarga strategik qarorlar qabul qilishda qo'llaniladigan amaliy vosita sifatida xizmat qiladi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot korxonalarda investitsion va innovatsion faoliyatni boshqarish bo'yicha nazariy asos yaratadi, ularni strategik rejalashtirish va raqobatbardoshlikni oshirishda samarali qo'llash imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, korxonalar o'z investitsion va innovatsion strategiyalarini doimiy rivojlantirib, global va milliy bozorlarda barqaror pozitsiya egallashlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Farooq, U., & Subhani, M. I. (2022). *Corporate investment decision: A review of literature. Journal of Risk and Financial Management*, 15(12), 611. <https://doi.org/10.3390/jrfm15120611>
2. Li, R., & Zhu, Y. (2021). *The impact of corporate strategy on enterprise innovation and investment. Sustainability*, 13(3), 1023. <https://doi.org/10.3390/su13031023>
3. Zhang, M. (2022). *A literature review of corporate innovation: Influencing factors. In Proceedings of the 2022 International Conference on Economics, Smart Finance and Contemporary Trade (ESFCT 2022) (pp. 1484–1490). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-94-6463-052-7_164*
4. Инновационный менеджмент: учебное пособие / И.Г. Салимьянова, И.Р. Валиахметов; под общей ред. д-ра экон. наук, проф. А.Г. Бездудной. 2-е изд., доп. и перераб. - СПб.: Изд-во СПбГЭУ, 2023. - 265 с.

5. Akramboyev, A. (2025). KORXONANING INNOVATSION FAOLIYATINI BOSHQARISH TIZIMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI BAHOLASH. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(3), 73–76. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/sspme/article/view/73760>
6. Нуриддинова Умида Бобохон кизи, & Каримова Азиза Махомадризовна. (2023). Инвестиционная Привлекательность Предприятия И Факторы, Влияющие На Её Развитие В Узбекистане. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, 4(9), 111-116. <https://doi.org/10.51699/cajtmf.v4i9.602>
7. РАЗВИТИЕ МАЛОГО БИЗНЕСА И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА . (2025). *Innovations in Science and Technologies*, 2(6), 204-210. <https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/986>